

ПРЕКРАСАН АРХАИЗАМ ПРАВОСЛАВЉА

Православље је религија сапатништва са слабима - и као таква она представља устанак против духа нове сегрегације, новог расизма, који је неочекивано завладао „напредним човечанством”.

Мора се у потпуности рашчистити неспоразум, који води ка типу дискурса у коме се пореде и класификују различите цивилизације.

Тема о православној цивилизацији у глобалном свету може лако бити схваћена, под оптерећењем и самога термина, као тема социокултурног плурализма човечанства, у коме се дискурс враћа од тражења аналогних и униформних особина разних цивилизација ка њиховим специфичностима. Намера постављања теме православна цивилизација у глобалном свету уопште се не састоји у томе, да се подвуче њена просторна и социокултурна инородност, и да се постојећим вододелницама муслиманског, хиндуистичког, и конфучианско-будистичког типа дода још један - источнохришћански.

Планетарно призвање Православља је у нечем сасвим другом: у томе, да се поново учврсти, „реоткрије” јединство човечанства – јединство „јелина и варвара”, „језичника и јудеја” – које је први пут откривено и нађено заједно са појавом хришћанства и постепено било изгубљено на путу секуларизације.

Ми сада знамо зашто је дошло до тога. Секуларни пројекат „еманципације човека” патио је од једне неизлечиве бољке и противречности: он је једновремено обећавао ослобођење човечанству али га је и лишавао духовних стваралачких сила, неопходних за то.

Хедонистичко еманциповање ни у чем се другом тако истински не реализује, као у ленствовању и неодговорности. А то са своје стране захтева да се одговарајуће тегобе труда и одговорности пребаце на друге, који „нису такви као ми”, који су „нижи”. Ту и почиње пут савременог империјалистичког глобализма, који је наново поделио човечанство на две расе - на расу господара и расу потлачених и одбачених.

Ако истински тежимо ослобађању читавог човечанства, а не само једног његовог привилегованог дела, предстоји нам промена интерпретације еманципаторског пројекта европске модерне, тако што ћемо га избавити од његове хедонистичко-индивидуалистичке, потрошачке интенције. И тада ће нам се открити истински лик слободе, онакав какав се открио и хришћанству: слобода духа је богосиновство, а оно претпоставља највишу, свеобухватну одговорност и за све људе који живе на земљи, и за природу на планети, оскрнављену неодговорним и незајажљивим потрошачима.

Слобода није распуштеност, него највеће усредсређење, највећи напон духа, који се пробија ван граница очигледног, иманентног - ка трансцендентном, од материје - ка идеји, од готових резултата - ка изворима и генези.

Православље је религија сапатништва са слабима - и као таква она представља устанак против духа нове сегрегације, новог расизма, који је неочекивано завладао „напредним човечанством”.

Православље је религија Благодати, а не закона - и у том својству она, уместо тога да изриче неопозиве пресуде и унапред означава изабране и неизабране, сведочи чудо спасења, које се у земаљском животу пројављује као чудо нове историје, која шири наизглед окамењене границе и могућности простора. Они, којима је ускраћено место у старом простору, наћи ће се у новом времену и биће струко награђени - то је вјерују (кредо) Православља и његове метаисторијске интуиције.

Најзад, *Православље је религија стваралаштва*, а не присвајања готових резултата од стране кобајаги изабраних. А стваралаштво је пак засновано на хришћанском парадоксу: стваралачки су најспособнији не они, који су максимално склони и спремни за дарвинистичку природну селекцију и који имају најбоље шансе по мерилима „морала успеха”. Прилагођенима, успешнима, људима добитка, није до онога „од чег се не живи”, они немају времена да мисле и стварају нови свет - они се одлично сналазе и у овом, који се већ усталио. Стваралаштво припада неприлагођеним људима, који нису од овога света.

Ново агресивно паганство данас угрожава и само постојање људи тога типа - по закону природне селекције они су унапред осуђени на пропаст. Све што је осетљиво, има савести, има носталгично сећање и усмерено је ка вишем, најдиректније је под присмотром нових господара живота. А ако њихов посао селекције и шкартирања „неприлагођених” буде овенчан успехом, човечанство очекује таква пропаст каква још није виђена за сву његову земаљску историју.

Сам процес антропогенезе води у смеру прелаза од превласти оног материјалног, што се реализује у сили мишића, агресивности и нападности, ка превласти идеалног, повезаног са законима стваралачког посвајања света.

Нова природна селекција либерала глобализма прети новом бестијализацијом човечанства. Већ сад заударна на зверу. А пут зверству рашчишћава такозвани либерализам, који заговара немешање у деловање механизма природне селекције. Од принципа минималне државе либерализам је постепено дошао до принципа „минималног” морала и културе

-ни то двоје не треба да смета природној тржишној селекцији. Али та просторна селекција затвара могућности пробоја у времену.

Да би се човечанству вратила одговарајућа способност, оно мора наново да научи да подстиче не силне, него слабе, не нападне него савесне, не «жестоке», него рањиве и осетљиве. Социјална осетљивост за недаће ближњег, стваралачка осетљивост за ново и историјска осетљивост за „друкчије могуће” поклапају се по некаквим вишим законима, које открива православна интуиција. Оног истог тренутка, када неумољива „земаљска” логика успоставља „коначне” границе могућег и изриче коначне пресуде неприлагођенима, укључује се интерактивна православна логика, која се смело устремљује ка чуду спасења тамо, где, рекло би се, никаква чудеса нису више могућа. Управо овде она се оглашава не као сила прерасподеле, него као стваралачка сила, која рађа нова богатства и отвара нове хоризонте.

**Брзо, сувише брзо исцрпила се
новолиберална демократија слободе.
Она је купљена по цену нове поделе на
неприкосновене господаре, на оне, који могу
све, и на оне друге којима је све забрањено
- па чак и право на живот.**

Тој дегенерацији демократије слободе у стару тлачитељску и чак расистичку идеологију може се супротставити нова демократија једнакости, одуховљена и оплемењена духом Православља. Уобичајено је да се демократија једнакости окривљује не само за деспотизам, него и за стваралачку јаловост – услед њеног наводно непријатељског става према личним принципима и личној иницијативи.

Али данас се као запањујуће јалова показала баш нова демократија слободе: она даје предност лакоћи прерасподеле готовога богатства у корист најпрепреденијих и најприлагођенијих у односу на муке труда и производње. Принцип нове демократије једнакости може бити само овај: све просторне околности које нас не задовољавају могу се уклањати посредством стваралачког пробоја у времену, а не посредством сегрегације и прерасподеле. У оној истој тачци и оног истог момента, где и кад се опазује, да неки принцип или неко добро излазе ван граница кантовског „категоричког императива” и могу бити упућени само мањини, мора се без застоја укључити морална и интелектуална енергија, која открива квалитативно нове могућности, преведећи проблем из просторног у временски хоризонт.

Време је да се схвати, да демократија директно претпоставља перманентно напету стваралачку, јер тежи изравнавању могућности, што се стиче у стваралачким пробојима ка „друкчије могућем”. Ето зашто та распуштеност паразитског хедонистичког духа коју порађа безизлазни постиндустријализам дезертера из сваке стваралачке делатности и сфере продуктивног рада уопште, искључује демократију и води новој сегрегацији и новоме расизму.

Глобални пројекат Православља – то је пројекат повратка новој аскези. Под тим је данас прихваћено да се подразумева нешто мрачно фундаменталистичко, нешто пуно репресивних забрана, нешто што кастрира природни и културни ерос. Али православна аскеза је не порицање слободе, па ни европске у њеном правом еманципаторском смислу, него њена реинтерпретација. Јер једна је ствар – слуганска претстава о слободи као одсуству одговорности (“нека друге боли глава”) или оно како је третирају бонвивани проистекли из номенклатуре (“нека ради ко је луд”).

Сасвим је друга ствар – хришћанска интуиција слободе, повезана са људским Богосиновством. Слобода ми је дата зато, да будем одговоран за сваку земаљску твар, за сва дела и грехе света, и да ни на кога не сваљујем одговорност због неуурежености и дисхармоније нашега бића. Слобода ми даје повода да се опробам у оном најтежем, најнапорнијем, ономе што захтева такве напоре, какве не могу захтевати ни од кога другог – него само од себе самог. Једном речи, ради се о слободи у смислу стваралачке аскезе духа, који зна да је судбина ствари – не у њима самима, не у природним, друштвеним и иним „детерминистима”, него једино у самоме духу, јер је само њему додељен славан удес да открива друкчије могућности тамо, где све изгледа као потпуно задато и без икакве алтернативе.

Тај исти принцип непредодређености односи се и на само Православље. Изопачићемо његов дух, ако покушамо да га протумачимо у стилу помодног културно-антрополошког морфологизма, који распоређује цивилизације у простору као да су то физички оформљена, увек сама себи једнака органска тела, којима је загарантована природна наследност. Цивилизација представља, – као и све друго, што има праву људску димензију – само неки претходни нацрт и партитуру, доста нејасно написану ради тога, да не спутава нашу моралну и стваралачку слободу и једновремено – да не даје вечних гаранција, које су човеку контраиндиковане.

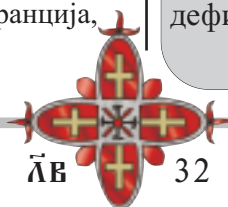
Православни идентитет – то није физичка чињеница, није нешто наслеђено, записано у генима. С једне стране, он претставља феномен памћења, и наша је воља да ли ћемо га актуелизовати, а наша воља и да ли ћемо га избрисати из наше свести, и отпремити у таму подсвести. С друге стране – он припада сфери избора, сфери одлуке – слично као што данас рубрику „националност” попуњавамо не на основу показаних сведочанстава о природном пореклу, него по праву избора идентитета.

Православна цивилизација даје нам изванредно много услед тога, што мање једнозначно него све друге традиције, фиксира наше место на *Западу* или *Истоку*, у простору богатог Севера или у простору угњетенога Југа. Она нас још мање фиксира на временској скали: од воље нам је, да себе тумачимо – и то потпуно доказиво по мерилима ортодоксије – или као традиционално преиндустријско друштво, или као постиндустријско друштво, у духу доекономског човека, или у духу постеккономског, да се такмичимо са Западом по критеријумима морала успеха, или да изађемо из тога такмичења услед вредносних критеријума.

Од свих других цивилизација Православље се одликује тиме, што у њему све посебно, све што је повезано са специфичностима региона и његове културе, привлачи да не може јаче ка општем, ка општељудским идеалима.

Ми, православни, блискији смо с онима, који су слаби, с светским прогнаницима и несрећницима, него са силнима и просперитетнима. Али то – није толико предодређено нашом историјом и географијом, колико је то наш избор, који је условљен нашом хришћанском осетљивошћу. Ми смо стварно спремни да вратимо Богу срећну карту у обећано царство, ако је она купљена по цену сузе невинога детета – овде је Достојевски знао шта је говорио.

Та наша етичко – религиозна осетљивост и немир јако сметају силнима овога света – из тог разлога они су сада решили да се нама озбиљно позабаве. Сасвим отворено је декларисано: новом глобалном поретку смета Русија не само као особита државна и геополитичка творевина, него и као тип културе, који се дефинитивно не уклапа у нови систем глобалне природне селекције.

Ствар није само у томе, што ми можемо изгубити и, судећи по свему, већ губимо тржишну утакмицу. Ствар је у томе, што ми сметамо брзом успостављању социјал-дарвинистичких правила игре, и њиховој коначној вредносној рехабилитацији. Други велики народи, који претстављају незападне цивилизације, и које је западни изазов озбиљно погодио, судећи по неким знацима, спремни су да прихвате правила игре и да по њима чак и победе Запад.

Што се нас тиче, то ми оспоравамо та сама правила – наш осећај правде, и наша хришћанска самилост приморавају нас да их одбацимо. Поставци која је у основи западног морала успеха да се подржава најјачи – најприлагођенији – ми упорно супротстављамо нашу поставку да треба помагати најслабијега. У томе је – наш историјски и метаисторијски мистицизам, који се у потпуности уклапа у Христово обећање нишчима духом, да ће наследити земљу.

Може нам се рећи: *А шта ви онда мислите о судбини свих најнапреднијих цивилизацијских достигнућа човечанства, која оличава савремени Запад – зар она нису заснована на моралу успеха?*

А ми одговарамо постављајући питање: *Ако је морал успеха са свим својим критеријумима тако непогрешив, какву судбину да очекују две трећине данашњег човечанства, које тај морал и те критеријуме очигледно не задовољавају?*

Нама кажу: *Ако либералну демократију не прихвата нека агресивно-непослушна већина, утолико горе по већину – она мора сићи са сцене. И то исто се тврди о тржишту, о информационој револуцији, о новим технологијама богаћења, које више немају никакве везе са продуктивном економиком и материјалном производњом: Ако је то све недоступно већини човечанства, утолико горе по ту већину – глобална природна селекција смањиће њену бројност.*

А ми упорно заступамо супротно:

То, да није човек ради суботе, него субота ради човека, да није човек ради демократије, него демократија ради човека, није човек ради тржишта, информационих технологија, глобализације, него је све то ради њега. А то значи: Ако је све то данас већини на штету, не треба већина да се прилагођава „глобалним тенденцијама”, за себе неприхватљивим, него те саме тенденције треба кориговати тако да се узму у обзир захтеви, достојанство и историјске перспективе већине.

У том смислу православни морал остаје неправљиво „антропоцентричан” – насупрот техно-и економиоцентризму савремене западне

културе. Али антропоцентризам *Православља* није безуслован, што је био случај са западним ренесансним хуманизмом, него је условљен теоцентрички: човек је – мера свих ствари не сам по себи, не у својој богопротивности и богоостављености, него у својству бића обележеног печатом Богосиновства – изасланика Господа овде, на грешној земљи, који је за све што се ту дешава, пред њим одговоран.

Такав – трансцендентни а не иманентни - „антропоцентризам” отвара савршено особите и велике стваралачке хоризонте. Он указује: човек је – биће не просторно, ограничено физичким присуством (било то присуство материјалних ресурса или присуство права и слобода, гарантовано земаљским инстанцама), него временито и надвременито, коме је дано да се пробија у сфере надприсутног.

Управо на том дару заснива се наш морал, наш осећај историје, наша духовна страст. Тамо, где се хоризонт показује као неопозиво просторни – а баш га таквим претстављају конструктори једнополарног света – тамо нама, који смо данас изгубили, нема ни алибија ни оправдања, ни наде. Али тамо, где се тај хоризонт периодично прекида продором других димензија – тамо све земаљске осуде, победе и порази не могу да буду коначни и запечаћени. И више од тога, они у себи скривају набој своје супротности, јер виша небеска логика није просто различита од земаљске, него јој је алтернативна.

Најдубља хришћанска интуиција састоји се у томе, да осуђени на страдање на земљи добијају посебну шансу на небесима, они без наде, по мерилима земаљске логике прилагођавања, итекако се имају чему надати; апсолутни победници, који су побеђене натерали на безусловну капитулацију и који су поверовали да су извојевали коначну победу – под посебним су подозрењем.

И мада је слична интуиција безусловно општехришћанска, изгледа, данас се само у православном региону она одржава као светопогледни и вредносни став. На „господском” Западу она тешко да може опстати, јер би то значило да треба да се окрену против самих себе, што мало коме успева.

Али за нас је она, насупрот томе, залог нашег достојанства и обећање спасења. Чувајући православни идентитет, ми не само да просто чувамо неки кодекс достојан високог поштовања – ми чувамо саме себе у историји, која се за нас показала као самртно тешка и опасна.

Ако бисмо ми могли да се спасимо понаособ – као посебно изабрани ареал – престали бисмо да будемо хришћани. Наше спасење подудара се са законима спасења света – према томе није на нама да се од њега окрећемо и да се супротстављамо осталима у духу парадигме „сукоба цивилизација”. Наш конфликт са савременошћу, коју су победници приватизовали – то је борба за читаво човечанство, за стваралачко време, које се супротставља милитаристичкој агресији простора и отвара хоризонте “друкчије могућег”.

Упркос либералном миту “краја историје” и принципу „друго није могуће”, ми тврдимо: историја није завршена, а друго је пред нама. Закони православног бића су такви, да ми не можемо открити „друго” само за себе саме – оно се не може приватизовати. Само откривши га за друге, имамо шансе да га задобијемо и за себе. Такав је парадокс нашега месијанства.

Ми рехабилитујемо све одбачене и неадаптиране, јер се нама већ разоткрио парадокс прогреса: он се храни енергијама, које сам није у стању да генерише и принуђен је да их узима од људи “јучерашњице”. Ми знамо: прави радник, који је сачувао трудољубље, прилежност и усрдност, – то је тип, који се није опростио од својих старих занатско-ратарских архетипова, који хране његову приврженост раду. Ми смо уверени: права стваралачка личност, која може бити способна да нешто уради у науци и култури – то је тип, у кога још има архаичне способности за пламен одушевљења, за несебичну усрдност, за тежњу горњем свету.

Ини, „истински модерни” и еманциповани, припадају типу који ни за шта слично није више способан. Због тога они гурају епоху од индустријског друштва ка таквом постиндустријском, које на поразан начин подсећа на војно-феудалну или шпекулантско-зеленашку формацију из далеке прошлости, са одговарајућим пљачкашким моралом.

Тајна истинског постиндустријализма је – у очувању „архаичне” пасионарности морално-религиозног типа. Без таквог архаизма нашем времену прети опасност да склизне у варварство па чак и у дивљаштво. Може бити, да прекрасни архаизам Православља претставља шансу човечанству – једну од гаранција, да стваралачки, цивилизовани постиндустријализам још може бити спасен у наступајућем глобалном свету.

Александар Сергејевич ПАНАРИН
(Закључни одељак из књиге

«Православна цивилизација у глобалном свету», Издавач *Институт руске цивилизације*, Москва 2014.)

Избор и превод са руског
др Драгомир М. ДАВИДОВИЋ

БОЖЈАКУ - ЛОКВА, ПИСАРУ - ДИВИТ

1.

- Где је - тужи божјак - та бела капија
с венчићем уместо звекира?

Доброћудна, спремна да се отвори
јутарњем клицању пупољака -
поворци девица - пред којом
дом за домом обнавља лице,
жишку из пепела исијава: отпоздрав
златном лазаричком зову.

Од оних сунчица разиграних, од речи
уздарја иза капије, шта остаде? Ова локва -
ова Мартина, Маријина отежала суза?
Мастила заветнога кап?

ОПЕТ ЛАЗАРЕТ, ЛЕСТВЕ

2.

Повоје двапут рођенога брата -
две беле пантљике с неба,
освита цват, залазак снежни -
ко би на лазарет спустио брижније
од Марије и Марте? Дан светозарни
ко чини довољно дугим и меканим
да буде безболно пресавијен, горе,
док доле, понад наших глава, лепршају,
дошаптавајући се, два краја?

Свак да одговори на возглас, лазарећани,
свак да увеже барем по пречагу -
ето нам, ето лестви.

Злата КОЦИЋ

(ЛАЗАРЕВЕ ЛЕСТВЕ, *Източник*, Београд 2010.)

